

IN MEMORIAM

VELTA RŪĶE-DRAVIŅA
(1917–2003)

2003. gada 7. maijā Stokholmā noslēdzies garais un darbīgais ievērojamās latviešu valodnieces Stokholmas universitātes profesores Veltas Rūķes-Draviņas mūžs. Jāņa Endzelīna skolniece Latvijas Universitātē vēl pirms Otrā pasaules kara, kas ienesa viņa mantojumu arī 21. gadsimtā. Taču ne jau tikai pārmantotāja viņa bija. Nozīmīgs ir arī viņas jaunieguldījums latviešu valodas izpētē.

Velta Rūķe dzimusi 1917. gada 25. janvārī Valmierā, bet bērnību pavadījusi Rīgā. Tur daudz-nacionālā lielpilsētā viņa jau no mazotnes līdzās dzimtajai latviešu valodai apguvusi arī vācu, krievu un lietuviešu valodu. Mācījusies Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijā un jau tai laikā sākusī publicēties. Vispirms tie ir literāri sacerējumi skolas žurnālā *Urdziņa*, tad arī šī žurnāla rediģēšana. 1934. gadā uzsākusi studijas Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātē, kur viņas galvenais skolotājs ir Jānis Endzelīns. Studiju laikā viņa pievēršas gan baltu un slāvu filoloģijai, gan salīdzināmajai valodniecībai. Radušies pētījumi

arī latviešu dialektoloģijā. Pirmās lingvistiskās publikācijas iespiestas 1939. gadā gan filoloģijas studentu *Ramaves* izdevumā *Ceļi*, gan *Filologu Biedrības rakstos*¹. Īpaši pieminami ar kartēm papildinātie Latgales (*Latgales izlokšņu grupējums*), kā arī Kurzemes un Vidzemes lībisko izlokšņu (*Kurzemes un Vidzemes lībiskais apgabals*) materiālu apkopojumi, kas faktiski ir pirmie šāda veida darbi latviešu dialektoloģijā. 1940. gadā *Ramaves* apgādā izdota arī programma izlokšņu aprakstiem, kā arī valodas kultūrai veltītais izdevums *Valodas un rakstības jautājumi*. Šai laikā Velta Rūķe strādā Latviešu valodas krātuvē, kas tolaik ir otrs valodniecības centrs Latvijā līdztekus universitātei. Otrā pasaules kara laikā krātuvē kopā ar citiem valodniekiem sagatavota *Latviešu valodas pareizrakstības vārdnīca* (1942, 1944), kas vēlāk izdota arī atkārtoti.

Kara laiks pilnībā pārmainīja Veltas Rūķes dzīvi. 1944. gadā viņa apprecējās ar valodnieku Kārli Draviņu, bet tā paša gada rudenī, glābdamies no tuvojošās frontes un Sarkanās armijas, Draviņi laivā kopā ar citiem Kurzemes bēgļiem meklēja patvērumu Zviedrijā. Te viss bija jāsāk gandrīz no jauna. Publikācijas latviešu trimdas presē parādās jau 1945. gadā un turpinās visu mūžu, bet pastāvīgu akadēmisku darbu tikai ar Latvijas izglītību vien Zviedrijā nav iespējams atrast. Piecdesmitajos gados, dzīvojot Lundā un ik pa brīdim docējot dažādus kursus universitātes Slāvu institūtā (*Slaviska institutionen*), ko vada Knuts Olofs Falks, Velta Rūķe-Draviņa vienlaikus turpina izglītību Stokholmā, kur 1954. gadā

¹ Pagaidām vispilnīgākā Veltas Rūķes-Draviņas bibliogrāfija atrodama žurnālā *Baltu filoloģija*, XI (2), 2002, 155–172.

iegūst *fl. lic.* grādu. Šais gados ir publikācijas gan latviešu trimdas presē, gan raksti Lundas universitātes izdevumos, kā arī vairākos citos Rietumeiropas valodnieciskos žurnālos. Plašākais darbs top kopā ar vīru Kārli – tas ir Stendes izlokšnes apraksts četros sējumos (1955, 1956, 1958 un 1962). 1959. gadā iznāk arī nozīmīgais pētījums *Diminutive im Lettischen*, kas tai pašā gadā aizstāvēts Stokholmā kā doktora darbs.

Ar šo zinātnisko studiju Velta Draviņa jau ir iekļāvusies Zviedrijas slāvistu un baltistu saimē. Vispirms viņa ir docente Lundas universitātē, taču pakāpeniski arvien vairāk saistās ar Stokholmu. 1969. gadā viņa kļūst par vispārīgās valodniecības ārkārtas profesori, bet kopš 1970. gada viņa ir baltu valodu profesore Stokholmas universitātē. Te Slāvu un baltu valodu institūtā (*Institutionen för slaviska och baltiska språk*) viņa izveido baltu valodu studiju programmu, kur galvenā uzmanība pievērsta latviešu valodai. Sešdesmitajos gados top daudz publikāciju par dažādām tēmām. Jauna joma ir bērnu valodas attīstība, kā arī divvalodība. Šai virzienā izdotas gan grāmatas *Zur Sprachentwicklung bei Kleinkindern. I. Syntax* (1963), *Mehrsprachigkeit im Vorschulalter* (1967), gan arī raksti periodikā. Vēl viena pētniecības joma ir valodu kontakti, kur līdztekus rakstiem publicēta arī grāmata *Språk i kontakt* (1969).

Septiņdesmitie gadi un astoņdesmito gadu sākums ir ļoti aktīvs Draviņas dzīves posms, kad viņa nostiprina baltu valodu studiju programmu Stokholmā, pievēršas pētniecībai, kā arī iesaistās starptautiskā zinātniskā apritē. Viņas vadībā aizsāktas vairākas doktora disertācijas, kas aizstāvētas un publicētas grāmatās astoņdesmitajos gados sērijā *Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Baltic Languages* (Aleksandra Eiche – 1983, Irēna Dunkele – 1984, Aija Janelsiņa-Priedīte – 1987, Konstānce Kļava – 1989). Profesores pašas nozīmīgākās publikācijas šais gados ir Christianam Stangam veltītais rakstu krājums *Donum Balticum* viņas redakcijā (1970), onomastikas pētījums *Place Names in Kauguri County, Latvia* (1971), latviešu valodas frazeoloģismu krājums *Vārds īstā vietā* (1974), kas īsti ir pirmā latviešu frazeoloģijas vārdnīca, kā arī pirmais apkopojošais latviešu

rakstu valodas vēstures apraksts angļiski *The Standardization Process in Latvian. 16th Century to the Present* (1977). Līdzās šiem plašajiem darbiem ir arī daudzas publikācijas periodikā par visdažādāko tematiku – katru gadu apmēram desmit rakstu un recenziju. No 1968. līdz 1981. gadam rediģēta *Aspazijas un Raiņa gadagrāmata*. Aktīvās profesores laiku vainago bērnu valodas pētījums *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem* (1982), kurā aprakstīta un analizēta pašas Veltas Rūķes-Draviņas bērnu valoda. Nozīmīgs viņas darba novērtējums, īpaši atzīmējot viņas ieguldījumu bērnu valodas un arī divvalodības pētniecībā, ir ievēlēšana par Zviedrijas Humanitāro zinātņu akadēmijas (*Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*) pastāvīgo locekli 1980. gadā.

1983. gadā Velta Rūķe-Draviņa aiziet pensijā, bet turpina aktīvi darboties gan valodniecībā, gan jo īpaši latviešu literatūras un kultūras vēstures izpētes laukā. No 1983. līdz 1990. gadam Stokholmā viņas redakcijā iznāk literārā gadagrāmata *Zari*, publicēta studija *Cilvēks un daba latviešu tautasdziesmās* (1986), vairāk nekā trīsdesmit zinātnisku rakstu ir gan trimdas latviešu izdevumos, gan Zviedrijas un citu zemju periodikā un krājumos. Arī tematika visdažādākā – onomastika, bērnu valoda, frazeoloģija, tautasdziesmu valoda.

Deviņdesmitie gadi ir profesores ražīgā zinātniskā darba noslēgums. Šai laikā viņa jau cienījamā vecumā atkal atgriežas pie dažādām dzīves laikā skartām tēmām – latviešu rakstu valodas vēstures – tapis plašāks raksts *Entstehung und Normierung der lettischen Nationalsprache* krājumā *Language Reform* (Hamburg, 1990), iznācis viņas *Standardization Process in Latvian* japāņu valodā Kenji Tanakas tulkojumā (1998); publicēta vēl viena grāmata par bērnu valodu – *Latviešu meitene apgūst savu pirmo valodu* (1993), kā arī atkārtotā izdevumā iespiesta *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem* (1992). Velta Rūķe-Draviņa rediģē arī vairākus izdevumus – *Ceļu 19.* sējumu (1991), rakstu krājumu *Valodas jautājumi* (1992), sagatavo grāmatas par folkloru – *Latviešu tautasdziesmu varianti Kr. Barona „Latvju Dainās“* (1993) un literatūru – *Jāņi latviešu literatūrā* (1991). Notiek arī atgriešanās pie dialektoloģijas.

Publicēti vairāki raksti, kā arī kopā ar Alvilu Kalnieti (1876–1958) sagatavotais *Galgauskas izlokšnes apraksts* (1996). Valodniecības un kultūras vēsturei noteikti nozīmīgi ir arī vairāki viņas atmiņu publicējumi par Jāni Endzelīnu un studijām Latvijas Universitātē trīsdesmitajos gados.

Latvija kļūst atkal brīva, un profesores devums latviešu zinātnē un kultūrā šai sarežģītajā divdesmitajā gadsimtā tiek atbilstoši novērtēts – 1990. gadā viņu ievēl par Latvijas Zinātņu akadēmijas ārzemju locekli, 1991. gadā – par Latvijas Universitātes goda doktori, 1995. gadā apbalvo ar Triju Zvaigžņu ordeni. Viņa joprojām bieži dodas uz Latviju. Kādā šādas ciemošanās un darbošanās reizē viņa pirmoreiz nopietni saslimst.

Kopš tā laika, būdama lielākoties piesaistīta savam dzīvoklim Stokholmā, viņa cīnās ar savām slimībām, taču joprojām cenšas nezaudēt savu prāta aktivitāti. Par to viņu var tikai apbrīnot. Liktenis tomēr ir nepielūdzams. 2003. gada 7. maijā Velta Rūķe-Draviņa aiziet mūžībā Stokholmā, bet viņas pelni atgriezušies Latvijā.

Noslēdzies izcilas latviešu valodnieces, kultūras darbinieces mūžs. Tas ir neapšaubāms laikmets latviešu zinātnē. Velta Rūķe-Draviņa bija kā tilts starp Jāņa Endzelīna un Latvijas Universitātes laiku un atjaunotās Latvijas un Latvijas Universtātes laiku. Šo uzdevumu viņa godam izpildījusi, vienlaikus būdama arī starptautiski atzīta zinātniece. Par to viņai mūsu pateicība.

Pēteris Vanags